

cuskoj, ona zbila na sasvim drugoj liniji (širenje područja interesa i izvan etnološke struke). Ne treba zanemariti ni uobičajenost naziva **etnografski film** i u zemljama engleskoga jezičnog područja, gdje se istodobno za struku javljaju različiti nazivi: antropologija, socijalna antropologija, kulturna antropologija, etnologija, etnografija (vidi: Karl G. Heider, *Ethnographic Film*, University of Texas Press, Austin 1982).

Na kraju knjige nalaze se indeksi naslovâ, temâ (prema sistematizaciji), lokalitetâ, imenâ, producenata i fotografija (8 crno-bijelih fotografija iz obrađenih filmova).

Zaključno treba kazati da bismo bili vrlo zadovoljni kad bismo imali sličnu filmografiju hrvatskog etnografskog filma, a pogotovo filmografiju koja bi obuhvatila cijelo jugoslavensko područje, bez obzira na otvorena pitanja.

Ova je knjiga predstavljena prilikom održavanja vrlo zanimljive dvodnevne **Retrospektive slovenskog etnološkog filma**, u Ljubljani u prosincu 1982. Autor retrospektive bio je također Naško Križnar, a prilikom predstavljanja knjige okupio se veći broj zainteresiranih, koji su se vrlo pohvalno izrazili o knjizi i cjelokupnom Križnarovu djelovanju na području etnografskog filma.

Zorica Rajković

Bernard Rudofski, Arhitektura bez arhitekata. Kratki uvod u arhitekturu bez pedigrea, »Građevinska knjiga«, Beograd 1976, 8 str. [nepaginirano] + 156 fotografija.

Već daleke 1964/65. godine bila je u Muzeju moderne umjetnosti u New Yorku priređena po tematici dosta neuobičajena izložba, na izgled proturječna naslova »Arhitektura bez arhitekata«. Bernard Rudofsky, savjetnik muzejskog Odjela za arhitekturu i dizajn, želio je tom izložbom ispraviti nepravdu koju službena povijest arhitekture — ba-

veći se samo autorskim arhitektonskim djelima unutar nekoliko civilizacija — nanosi brojnim anonimnim arhitektonskim ostvarenjima različitih kultura, ostvarenjima koja zapravo predstavljaju pretežni dio građene sredine našega svijeta. Katalog koji je autor objavio uz izložbu sada je, zahvaljujući »Građevinskoj knjizi« i njezinoj biblioteci »Agora«, dostupan i našoj javnosti.

Izložbi, odnosno knjizi, prethodilo je autorovo istraživanje različitih građevinskih tradicija i arhitektonskih oblika širom svijeta. Objavljeni su materijali sa svih kontinenata, premda ne i bez ograničenja našeg podijeljenog svijeta i njegovih interesnih sfera, pa tako npr. nedostaju materijali iz SSSR-a, te zemalja istočne Evrope (s izuzetkom nekoliko fotografija, snimljenih još tridesetih godina). Nema, na žalost, ni jedne ilustracije iz Jugoslavije.

Toj »tradicionalnoj«, »anonimnoj«, »narodnoj«, »autohtonoj«, »ruralnoj« itd. arhitekturi (mnogoština i raznolikost naziva samo pokazuje koliko je cijeli kompleks još nedefiniran) autor je pristupio veoma široko: ubrojio je u nju i tzv. protoarhitekturu, tj. dijelove prirode prilagođene stanovanju (nastambe u pećinama, lesu ili na drveću), te ne samo stanove već i svaki građeni objekt (ograda na polju, groblje). Prikazujući razne vrste rudimentarne arhitekture (štitnici od nevremena), arhitekture nomada (šatori) ili protoindustrijske arhitekture (zđenci, vjetrenjače, ambari) Rudofsky nije imao pretenzija da sačini povijest »arhitekture bez pedigrea« ili napravi pregled tipologije. Želio je u prvom redu upozoriti na to koliko je sadržaj pojma arhitekture širi od onoga kojim se inače službeno barata. Pri tom je ponešto i polemičan: dosta naglašeno uspoređuje vedrinu arhitekture zemalja u razvoju sa suvremenim arhitektonskim sivilom visokociviliziranih zemalja.

Tradicijsku arhitekturu Rudofsky određuje kao zajedničku kreaciju, u kojoj je nagomilano iskustvo niza

generacija, pa joj kao osobito pozitivno svojstvo ističe prilagodljivost prirodnoj okolini, za razliku od »naučene«, autorske, arhitekture koja prirodom nastoji zagospodariti. Smatra je, nadalje, rezultatom razvijenog smisla za rješavanje praktičnih problema, pa ističe da su neki oblici tih kuća, prenošenih kroz stotinu generacija, vječno dobri. Kao izrazito svojstvo naglašava humanost te arhitekture, uspoređujući npr. ulicu, koja je u nekom tradicionalnom naselju mjesto pulsiranja života i stvaranja ljudskih kontakata, za razliku od ulica-»pustinja« suvremenih aglomeracija.

Napokon, smisao cijelog autorova pothvata — i pripremljene izložbe i napisane knjige — jest da upozori na mudrost, umijeće i znanje anonimnih graditelja, koje bi trebalo postati izvorom arhitektonskoj inspiraciji suvremenog čovjeka. Stoga bismo bili sretni kad bi ova knjiga došla u ruke i našim planerima, urbanistima, arhitektima i svim inim poslenicima koji oblikuju naša naselja i stanove. Bili bismo sretni kad bi im kao inspiracija poslužila naša ruralna baština i kad bi se koristili iskustvom naših anonimnih graditelja koji su poznavali i poštovali prirodnu okolinu i način života svojih stanara. Na taj bi način stvorili sredinu i objekte u kojima bi se s više uspjeha mogle zadovoljiti (individualne) životne potrebe.

Aleksandra Muraj

Rad 27. kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije. Banja Vrućica — Teslić 1980, Glavni urednik Cvjetko Rihtman, Sarajevo 1982, 527 str.

U ovom su zborniku tiskana 72 referata i saopćenja koja su 1980. godine pročitana na 27. kongresu SUFJ u Banji Vrućici u okviru tema: Narodno stvaralaštvo u području Teslića, Sloboda i oslobođenje u narodnom stvaralaštvu, Novogodišnji običaji, Tvorc i prenosoci narodnog stvaralaštva te Etnomuzikološka sekcija.

O području Teslića govori jedanaest referata i saopćenja. U saopćenju **Pračovjek u dolini Usore Đ. Balesler** navodi da se starost paleolitskih nalazišta u sjevernoj Bosni kreće u vremenskom rasponu od približno 60 000 godina. Drugi je rad **Migraciona kretanja i naseljavanja područja Borja—Očauš** (D. Bjelić). Radmila Kajmaković u svom referatu navodi osnovne karakteristike običaja u više sela oko Teslića, zadržavajući se na nekim arhaičnim običajima oko smrti. U radu: **Prilog daljem proučavanju sahranjivanja pokojnika na saonicama**, D. Antonijević piše da se na prostoru između Doboja i Modriče u jedanaest sela podgorine Trebave i danas kod srpskog stanovništva održava taj drevni običaj, bez obzira na godišnje doba i atmosferske prilike. Govoreći o narodnoj glazbenoj tradiciji područja općine Teslić, D. Rihtman-Šotrić, uz ustalo, zaključuje da se »napjevi uglavnom kreću u opsegu tetrahordnog, pentahordnog i heksahordnog ili hromatskog niza sa hipotonikom. Neodređeni trihordni niz od jednog cijelog i jednog polustepena nalazi se samo kod Hrvata u polifonom pjevanju u troje, a niz veći od heksahordnog — samo kod Muslimana, u pjevanju na bas.« U saopćenju **Narodni muzički instrumenti područja Teslića** — B. Vidović donosi najbitnije podatke za idiofone instrumente: fuk, čegrtaljku, klepetušu i klepala, zatim za instrumente tipa roga i tipa svirale i na koncu za najrasprostranjenije instrumente toga kraja: gusle, šargiju i violinu. H. Polovina razmatra prevalenciju psihološke fenomenologije u sadržajima narodnih seoskih pjesama teslićkoga kraja, a J. Dopuđa opisuje narodne igre na području Teslića. Proučavajući sociokulturne promjene sela i njegovanje folklornog stvaralaštva na području općine Teslić, B. Đukić zaključuje da se odnos sela prema tradiciji i folkloru stvaranju može uvjetno sistematizirati u tri bitno različita perioda. Prvi se poklapa s vladavinom Turaka, Austro-Ugarske, predratne